

องค์ความรู้เรื่อง “ดนตรีเอกอาเซียน”

อาเซียนเป็นดินแดนที่มีการปฏิสัมพันธ์กันทางวัฒนธรรมมายาวนาน ดังจะเห็นได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ตั้งแต่ร่องรอยอารยธรรมในอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมประเพณีของแต่ละประเทศได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะร่วมหรือความคล้ายคลึงกันมากจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นวัฒนธรรมเดียวกัน และวัฒนธรรมดนตรีเป็นตัวอย่างของวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงการปฏิสัมพันธ์กันทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มประเทศอาเซียนในภาคพื้นทวีป (Mainland) หรือวัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มประเทศหมู่เกาะ (Islands) ซึ่งสามารถกล่าวถึงลักษณะทางวัฒนธรรมได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มประเทศภาคพื้นทวีป มีลักษณะร่วมที่คล้ายกันเป็นอย่างยิ่ง ทั้งดนตรีที่เป็นแบบแผนหรือดนตรีประจำชาติ และดนตรีพื้นบ้านทั่วไป ตัวอย่างวัฒนธรรมที่สำคัญคือ วงดนตรีประเภท เปียโนหรือ พิณพาทย์ เป็นต้น

2. วัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มประเทศหมู่เกาะ เป็นวัฒนธรรมที่ปรากฏให้เห็นถึงการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และการกลืนกลายทางวัฒนธรรมอย่างเด่นชัด วัฒนธรรมที่สำคัญคือการใช้เครื่องดนตรีประเภท ข้องโลหะทองเหลือง ซึ่งปรากฏอยู่ทั่วไปในดินแดนของกลุ่มประเทศหมู่เกาะนี้

พื้นฐานของความคล้ายคลึงกันนี้ ยังคงปรากฏถึงความแตกต่างระหว่างกันในสาระสำคัญของดนตรี บางประการไม่ว่าจะเป็นระบบเสียงดนตรี การใช้เครื่องดนตรี ระบียบวิธีการบรรเลง ของวงดนตรีหรือแม้แต่ การขับร้องหรือการสร้างบทประพันธ์ ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามแต่ละวัฒนธรรมหรือแต่ละประเทศ ทั้งนี้ อาจมาจากการที่แต่ละประเทศพยายามสร้างเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ผ่านทางวัฒนธรรมดนตรีของตนเองขึ้นมา โดยในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาจนกระทั่งปัจจุบัน วัฒนธรรมดนตรีสามารถสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของตนเองได้เป็นอย่างดี นอกเหนือจากการสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชาติตนเองผ่านทางวัฒนธรรมดนตรีในภาพรวมแล้ว แต่ละประเทศในกลุ่มอาเซียนยังมีบทเพลงที่เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนหรือแสดงถึงอัตลักษณ์ของตนเองอีกด้วย ทั้งนี้ได้พิจารณาจากบทเพลงนั้นได้ถูกนำเสนอในงานสำคัญของกลุ่มประเทศอาเซียน ไม่ว่าจะเป็นการจัดแข่งขันกีฬา หรือการจัดงานทางวัฒนธรรมฯลฯ ซึ่งบทเพลงเหล่านั้นได้ถูกเผยแพร่ไม่เพียงแต่เฉพาะในประเทศของตนเองเท่านั้น แต่ได้แพร่หลายสู่ประเทศอื่น ๆ ในกลุ่มอาเซียนด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตามบทเพลงที่เป็นตัวแทนของบางประเทศในกลุ่มอาเซียนยังไม่มี ความชัดเจนที่สามารถกล่าวได้ว่าเป็นตัวแทนที่จะแสดงเอกลักษณ์ของชาติหรือของประเทศได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเงื่อนไขหรือสาเหตุหลายประการด้วยกัน อาทิเช่น เงื่อนไขทางด้านการเมืองภายใน หรือเงื่อนไขทางด้านการบริหารจัดการทางด้านวัฒนธรรมภายในประเทศ เป็นต้น

จากเหตุผลดังกล่าว สถาบันภาษาศาสตร์และวัฒนธรรมศึกษาระชาชนครินทร์ ร่วมกับภาควิชาจึงได้ดำเนินการจัดทำชุดโครงการวิจัย “ดนตรีเอกอาเซียน” เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ร่วมกันของประเทศในอาเซียนผ่านวัฒนธรรมดนตรี และยังเป็นโครงการนำร่องที่นำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านผ่านทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ได้ต่อไปในอนาคต ซึ่งมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมความเข้าใจระหว่างกัน และส่งผลให้การร่วมมือกันในด้านต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นด้วยเช่นกัน พร้อมทั้งได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่

สาธารณชนทั้งในส่วนของบุคลากรของคณะมนุษยศาสตร์และบุคคลภายนอกเพื่อที่จะได้นำองค์ความรู้ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ผ่านการแสดงคอนเสิร์ต “ดุริยคัมตาอุษาคเนย์” เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2560 โดยมีองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการดังนี้

1. องค์ความรู้เรื่อง “วัฒนธรรมดนตรีเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Musical Culture of the Southeast Asia)”

วิทยากรถ่ายทอดความรู้: รองศาสตราจารย์ ดร.ศรัณย์ นักรบ

ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สามารถจำแนกดินแดนตามสภาพทางภูมิศาสตร์ออกได้เป็น 2 ส่วนสำคัญ คือ ส่วนที่เป็นภาคพื้นทวีป (Mainland) ประกอบไปด้วยประเทศเมียนมา ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม และมาเลเซียส่วนใหญ่ กับส่วนที่เป็นหมู่เกาะต่างๆ (Islands) ได้แก่ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ บรูไน สิงคโปร์ และมาเลเซียบางส่วน กลุ่มประเทศเหล่านี้ได้มีการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกันมายาวนาน ทำให้วัฒนธรรมในภาพรวมของภูมิภาคมีความคล้ายคลึงกัน แต่จากการที่ในอดีตแต่ละประเทศอาจได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากภายนอกหรือการถ่ายโยงทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมายาวนาน ส่งผลให้เกิดการปรับสภาพทางวัฒนธรรมของตนเองในบริบทที่แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ จึงทำให้วัฒนธรรมของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันไปตามบริบททางวัฒนธรรมของตนเอง ความแตกต่างเหล่านี้กลายเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของวัฒนธรรมในแต่ละประเทศด้วยเช่นกัน ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นวัฒนธรรมที่มีทั้งความคล้ายคลึงและความแตกต่างกันอย่างหลากหลายวัฒนธรรมทางดนตรีในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แสดงให้เห็นถึงความคล้ายคลึงและความแตกต่างที่ได้ผสมกลมกลืนอยู่ด้วยกัน โดยสามารถกล่าวสรุปถึงวัฒนธรรมดนตรีในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในภาพรวมได้ดังนี้

1.1 วัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มประเทศภาคพื้นทวีป มีทั้งลักษณะที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันอย่างมาก ยกตัวอย่างเช่น ดนตรีประจำชาติหรือดนตรีที่เปรียบเสมือนเป็นภาพลักษณ์ที่คล้ายคลึงกันมากที่สุดคือ กลุ่มประเทศไทย ลาว กัมพูชา ซึ่งเป็นกลุ่มประเทศที่มีความใกล้ชิดกันทางวัฒนธรรมมากที่สุด กล่าวคือ ทั้งสามประเทศมีวัฒนธรรมดนตรีร่วมที่คล้ายคลึงกันและมีการเรียกชื่อวงดนตรีที่คล้ายคลึงกันด้วย กล่าวคือ ไทยเรียกว่า “ปี่พาทย์” ลาวเรียกว่า “พินพาทย์” และกัมพูชาเรียกว่า “พินเพียต” วงดนตรีประเภทนี้มีรูปแบบของวงดนตรี เครื่องดนตรี ตลอดจนระเบียบวิธีการบรรเลงที่คล้ายคลึงกัน เป็น ลักษณะการแปรทำนองเพลงของเครื่องดนตรีต่าง ๆ จากซอวงใหญ่และเครื่องดนตรีประเภทระนาดที่มีความโดดเด่นในวงดนตรี นอกจากนี้วงดนตรีประเภทเครื่องสายของกลุ่มประเทศเหล่านี้ก็มีความคล้ายคลึงกันสำหรับดนตรีประจำชาติ ในวัฒนธรรมดนตรีเมียนมานั้น ถึงแม้ว่ารูปแบบของวงดนตรีประจำชาติ (Saing Waing) จะมีลักษณะคล้ายคลึงกันกับวัฒนธรรมดนตรีปี่พาทย์ของกลุ่มประเทศไทย ลาว กัมพูชา แต่บริบทสาระต่าง ๆ ทางด้านดนตรีมีความแตกต่างไปจากวัฒนธรรมดนตรีปี่พาทย์เป็นอย่างมากไม่ว่าจะเป็นระบบเสียงของดนตรีเมียนมาที่ได้รับอิทธิพลจากดนตรีอินเดีย การแบ่งแยกประเภทของเครื่องดนตรี ตลอดจนระเบียบวิธีการบรรเลงต่าง ๆ ในส่วนดนตรีประจำชาติของเวียดนาม ได้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลทางวัฒนธรรมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ชัดเจน ในบริบทสาระต่าง ๆ ทางดนตรี ไม่ว่าจะเป็นคุณลักษณะของดนตรี ระบบเสียง เครื่องดนตรีระเบียบวิธีการบรรเลง ฯลฯ

1.2 วัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มประเทศหมู่เกาะเป็นวัฒนธรรมของการใช้เครื่องโลหะที่มีลักษณะเป็นฆ้องในรูปแบบต่างๆ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นวัฒนธรรมฆ้อง (Gong culture) ดังที่ปรากฏให้เห็นในวงดนตรีประจำชาติของประเทศต่างๆ ได้แก่ วงกาเมลันของอินโดนีเซีย วงกุลินตัง ทั้งของมาเลเซีย บรูไนและฟิลิปปินส์ ซึ่งล้วนเป็นวงดนตรีที่มีฆ้องเป็นเครื่องดนตรีสำคัญทั้งสิ้นวัฒนธรรมฆ้องไม่เพียงแต่ปรากฏเด่นชัดในดินแดนหมู่เกาะ แต่ได้แพร่กระจายทั่วทั้งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งกลุ่มประเทศภาคพื้นทวีปและกลุ่มประเทศหมู่เกาะ ไม่ว่าจะเป็นคนที่อาศัยในพื้นที่สูงหรือบนพื้นที่ราบล้วนมีการใช้ฆ้องด้วยกันทั้งสิ้น โดย มีรายละเอียดแตกต่างกันไปกล่าวคือ ลักษณะฆ้องแบน ราบ (Flat Gong) ส่วนมากจะพบในกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่สูงหรือบนภูเขา ในขณะที่ฆ้องที่มีปมูนตรงกลาง (Boss Gong) จะพบในกลุ่มคนที่อยู่บนพื้นที่ราบโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มประเทศหมู่เกาะ ซึ่งมีวงดนตรี ที่ประกอบด้วยฆ้องโลหะหลายรูปแบบรวมกัน

2. องค์ความรู้เรื่อง “เพลงชุดอาเซียน (ASEAN SUITE)”

วิทยากรถ่ายทอดความรู้: ผศ.ภาณุภัค โมกขศักดิ์

เพลงชุดอาเซียนประพันธ์ขึ้นโดยการนำทำนองที่โดดเด่นบางส่วนของบทเพลงที่แสดงอัตลักษณ์หรือเพลงที่ได้รับความนิยมของแต่ละชาติในภูมิภาคอาเซียนมาปรับให้มีระดับเสียงเดียวกันทั้งชุดประกอบด้วยเพลงสำเนียงของชาติต่าง ๆ ในอาเซียนจำนวน 10 เพลง โดยแต่ละเพลงแบ่งเป็น 2 ท่อน คือ ท่อน 1 เป็นการเรียบเรียงทำนองให้ใกล้เคียงกับทำนองเดิมของชาตินั้น ๆ มากที่สุดสำหรับบรรเลงเดี่ยวเครื่องดนตรี และท่อน 2 เป็นการประพันธ์ทำนองขึ้นใหม่โดยยังคงไว้ซึ่งสำเนียงเดิมตามเพลงของชาตินั้น ๆ สำหรับการบรรเลงทั้งวง ซึ่งเพลงในชุดนี้ประกอบด้วยเพลงสำเนียงของชาติต่าง ๆ ในอาเซียนทั้งหมด 10 เพลง รวมเรียกว่า “เพลงชุดอาเซียน” อันประกอบด้วย

1. สำเนียงลาว ได้แก่ บทเพลงดวงจำปา ซึ่ง หมายถึง ดอกจำปา หรือดอกลั่นทม หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าดอกลีลาวดี เป็นดอกไม้ประจำชาติของประเทศลาว บทเพลงประพันธ์ขึ้นโดยฯพณฯ ท่านอุดมมะ จุลมณี อธิการบดีมหาวิทยาลัยการกระทรวงศึกษาธิการลาว ในช่วงที่เข้าร่วมขบวนการต่อสู้กู้เอกราชจากฝรั่งเศส โดยท่านอุดมมะ จุลมณี ได้ใช้ดอกจำปาที่ชาวลาวนิยมปลูกแต่ในอดีตเป็นสื่อถึงความรักแผ่นดินถิ่นเกิดของชาวลาว โดยใช้ทำนองขับทูลหลวงพระบางในการเอื้อน เพลงดวงจำปา

2. สำเนียงเขมร ได้แก่ บทเพลง Arapiya หรือ I'm happy เป็นบทเพลงที่สื่อถึงความสุขของชาวกัมพูชา เนื่องจากบทเพลงมีจังหวะสนุกสนานและมี ท่วงทำนองเรียบง่ายจึงทำให้บทเพลงได้รับความนิยมอย่างมากในงานรื่นเริงทั่วไป

3. สำเนียงมาเลเซีย ได้แก่ บทเพลง Rasa Sayang ซึ่งเป็นบทเพลงพื้นบ้านในภาษามลายูที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมายาวนาน บทเพลงแสดงความรู้สึกของการตกอยู่ในห้วงแห่งความรัก

4. สำเนียงพม่า ได้แก่ บทเพลง Shwe Man Taung Yeik Kho ซึ่งหมายถึง ได้ร่มเงาแห่งภูเขา มั่นคงอยู่ บทเพลงประพันธ์ขึ้นเพื่อสื่อให้เห็นถึงความสงบสุขร่มเย็นภายใต้ร่มเงาแห่งภูเขามั่นคงอยู่ นอกจากนี้เพลงนี้ได้กลายเป็นเพลงสำคัญบทเพลงหนึ่ง ในเทศกาลสงกรานต์ของชาวเมียนมา

5. สำเนียงอินโดนีเซีย ได้แก่ บทเพลง **Bangsawan Solo** เป็นเรื่องราวที่กล่าวถึงตำนานของแม่น้ำโซโล (Solo River) ซึ่งเป็นแม่น้ำสำคัญของอินโดนีเซีย ที่ไหลผ่านภาคกลางและภาคตะวันออกของเกาะชวา ซึ่งเป็นเกาะที่ยาวที่สุดของอินโดนีเซีย

6. สำเนียงสิงคโปร์ ได้แก่ บทเพลง **Singapura** หมายถึง ประเทศสิงคโปร์ บทเพลงมีเนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงความรักและความภาคภูมิใจของชาวสิงคโปร์ที่มีต่อประเทศชาติที่สงบร่มเย็น

7. สำเนียงฟิลิปปินส์ ได้แก่ บทเพลง **Bahay Kubo** ซึ่งในภาษาตากาล็อก แปลว่า “กระท่อมน้อย” เป็นบทเพลงพื้นบ้านของชาวฟิลิปปินส์ที่ได้รับความนิยมมายาวนาน บทเพลงกล่าวถึงกระท่อมที่มีลักษณะ เป็นห้องทรงสี่เหลี่ยมห้องเดียวและมีเพียงประตูและหน้าต่างของชาวฟิลิปปินส์ในชนบทที่อยู่รายล้อมไปด้วยพืชผักผลไม้ นานาชนิด แสดงให้เห็นถึงความสมบูรณ์ของถิ่นที่อยู่อาศัย

8. สำเนียงบรูไน ได้แก่ บทเพลง **Anding Dida** ซึ่งเป็นบทเพลงสมัยใหม่ที่ได้รับการนิยมนิยมในประเทศบรูไน

9. สำเนียงเวียดนาม ได้แก่ บทเพลง **Quê HúÔng Vietnam** หมายถึง เวียดนามบ้านเกิดของฉัน เป็นบทเพลงของชาวเวียดนามที่สะท้อนความรู้สึกรัก และผูกพันต่อดินแดนบ้านเกิดเมื่ออยู่ห่างไกล

10. สำเนียงไทย ได้แก่ บทเพลง **ต้นวรเชษฐ์** หรือ **ต้นประเทศสองชั้นและชั้นเดียว** เป็นทำนองเก่าสมัยอยุธยา ประเภทหน้าทับสองไม้และเป็นเพลงเร็วที่บรรจุในเพลงเรื่องเต่ากินผักบุ้ง นิยมใช้เป็นเพลงประกอบการแสดงโขนละคร

3. องค์ความรู้เรื่อง เพลง ASEAN Rhapsody

วิทยากรถ่ายทอดความรู้: อ.จิณณวัตร มั่นทรัพย์

เป็นบทประพันธ์สำหรับวงดุริยางค์เครื่องลมขนาดใหญ่เพื่อแสดงถึงอัตลักษณ์และความสวยงาม ของดนตรีในภูมิภาคอาเซียน ผู้ประพันธ์ได้นำทำนองเพลงของแต่ละชาติในอาเซียนมาร้อยเรียงและดัดแปลง ตามหลักกลวิธีการประพันธ์เพลงแบบตะวันตกเพื่อให้ ฟังออกมาเป็นเพลงผสมในลักษณะของ Rhapsody ถึงแม้ภูมิภาคอาเซียนจะมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมแต่โดยภาพรวมก็มีความคล้ายคลึงทางด้านวัฒนธรรม ดนตรีอยู่บ้าง สังคีตลักษณ์ที่ใช้ในการ ประพันธ์แบบผ่านต่อเนื่อง (through composition) บันไดเสียงที่ เลือกใช้บ่งบอกถึงความเป็นชาติตะวันออก และความเป็นชาติอาเซียนอย่างชัดเจน อีกทั้ง ผู้ประพันธ์เลือกสีสัน ของทำนองดนตรีและเครื่องดนตรี ท้องถิ่นบางชนิดมาใช้ในการประพันธ์ บทประพันธ์เริ่ม ด้วยการโหมโรงและ ประโคมเสียงอย่างยิ่งใหญ่ก่อนที่ จะเข้าสู่จังหวะเพลงที่สนุกสนาน ในช่วงกลางผู้ประพันธ์ เลือกใช้ทำนองที่ อ่อนหวานนำมาแปรทำนองก่อนที่จะต่อด้วยจังหวะของกลองที่ฟังตื่นเต้น ในช่วงท้ายของ บทประพันธ์เป็นช่วง ที่จังหวะเร่งรุดเร็วไปข้างหน้าก่อน ที่จะจบลงด้วยจังหวะที่เร้าใจทำนองเพลงของแต่ละชาติอาเซียนถูกดัดแปลง และปรากฏในหลายรูปแบบตลอดทั้งบทประพันธ์ ซึ่ง จะบรรเลงต่อกันไปโดยไม่หยุดพัก ผู้ประพันธ์พยายาม สื่อให้เห็นว่าความกลมกลืนของทำนองในแต่ละชาติ อาเซียนนั้นเปรียบเสมือนความกลมเกลียวสามัคคีใน ชาติอาเซียนซึ่งเป็นสิ่งที่ผลักดันไปสู่ความเจริญของภูมิภาคอาเซียนได้